

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**R. P. Adami Contzen E Societate Iesv, SS. Theol. Doct.
Commentaria In Qvatvor Sancta Iesv Christi Evangelia**

Contzen, Adam

Coloniæ Agrippinæ, M.DC.XXVI

vers. 2.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-82999](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-82999)

desertum in sacris fere videretur pro loco inculto, syl-
 us ac vepribus aspero, & feris magis, quam hominib.
 ad habitandum apto, sumitur tamen in presenti pro
 illa parte Iudææ, quæ in montes & pascua excurrens
 exurgebat, non tamen ab ijs vibibus, vicis & sine ha-
 bitatoribus ferarum lusu erat. Ad eundem enim
 modum dicitur & Diva Virgo abiisse in montana Iu-
 dææ, venisseq; in domum Zachariæ ad cognatam suam
 Elizabeth. Sed & Iob die tur mortuus & sepultus in
 deserto, in domo sua, 3. Reg. 2. Appellatur item Idu-
 mæ desertum 4. Reg. 3. quam tamen constat longe
 cultissimam fuisse. Ita Gentiles quoq; scriptores Hel-
 uetiam, non incultam tum quoq; terram, dixere Ere-
 mum Helueticorum. Infimissimis itaq; sulcis structu-
 ram suam de Eremitis, vitæ monasticæ, ac syluiculis
 quibusdam fratribus impositurum, quicunq; huic ex-
 emplo Ioannis innixi, statuant monast. cam vitam à
 Ioannis exemplo fuisse profectam, ut iam non com-
 memorem, quod Ioannes prædicasse, non demur-
 murasse Psalmos, neq; otio inerti se laginasse legitur.]
 Calvus desertum metaphorice posuit imagi-
 natum pro ruina populi, qualis exilii tempore fuit,
 ipsam Ierosolimam, ait, ob confusionem hoc tempore desertum
 fuisse, non tamen visibilis deserti aspectum negat, sed
 illo indicatam spiritalem solitudinem.

Nos primo constituimus Montana Iudææ, & de-
 sertum Iudææ non esse eadem loca; verum omnino
 distincta. Montana enim Iudææ erat, ubi Hebron, aliæq;
 vrbes nobiles conditæ; desertum vero Iudææ; quod
 hoc loco ponitur, prope Iordanem, atq; adeo Iericho e-
 rat, de quo Ier. 52. 8. Et apprehenderunt Sedeciam in deserto,
 quod est iuxta Iericho. Nec dubito idem esse desertum, de
 quo Matth. 4.1. Deinde Marci. 1. 3. Fuit Ioannes in deserto
 baptizans, ad hoc desertum ibant ut viderent eum; Matt. 17.
 Erant & alia deserti circa Iordanem, Matth. 15. 33.
 Baptizavit autem in Enon, & Salin, Ioan. 3. 23. Itaq;
 quæ ab Antonio Aranda in descriptione Iudææ adse-
 runt c. 3. 4. suspectæ fidei sunt.

Deinde de deserto illi, quæ multa in Iudæa recen-
 sentur, non erant omnino inhabitata, ut omnes consen-
 tiunt, sed tamen erant in illis petra, arena, al. aque lo-
 ca, quæ solis ibicibus perua erant, quæq; soli non po-
 terant. Sic Christus erat in deserto non cum homini-
 bus, sed cum bestijs; et igitur otus d. ferti illius tra-
 ctus, non erat inhabitabilis, sibi tamen Christus lo-
 cum inhabitabilem delegit, in quo cibis haberi aliter
 non poterat, nisi lapides isti panes fierent. In deserti
 loco ubi Ioannes degebat, locustæ, & mel siluestre in-
 ueniuntur, quod in loco, ubi Christus tentabatur
 non erat, poterat enim in necessitate eo velci.

§. 3. His constitutis facile est probare Ioannem in
 vera horridaq; eremo, ab hominum consuetudine se-
 gregatum vixisse. Cum enim domus patris eius fuerit
 in Montanis plus itinere bidui ab eo deserto in quo
 habitauit, non fuit causa, cur parentes iustos, prophe-
 tas, senio graues desereret, si in aliorum consorcio, &
 quidem deteriorum victurus discessit. Tali in deserto
 homines egisse, & in eorum ædibus Ioannem versatū
 nemo dixerit, & cibus ipse, vestisque aliud loquitur.
 Deinde eadem deserti species est, apud Isaiam c. 40.
 cum ait, vox clamantis in deserto, at illud verum, inuium,
 nec habitatum desertum erat, igitur & illud, quod Io-
 annes inhabitabat. Deniq; quemadmodum cibus &
 vestis austeritatem vitæ summam habebant, ut nec e-
 dere, nec bibere diceretur, ita quoq; habitatio par e-
 rat, ut in ædibus non versaretur. Vereditum antiquitatis
 namque quæ nomen tuum nouerint, vultum nesciant. Nam
 Ioannes Baptista sanctam matrem habuit, Pontificisque filius
 erat, & tamen nec matris affectu, nec patris opibus vincebatur,
 ut in domo parentum cum periculo viuere castitatis. Vnebat
 in eremo, oculis desiderantibus Christum, nihil aliud dignaba-

Adami Conzen in Euang. Tom. I.

tur aspicere. Vestis aspera, Zona pellicea, cibus locustæ, & mel syl-
 uestre, omnia virtuti & continentia preparata.

Consentiunt veteres; Origenes hom. 11. in Lucam
 Epiph. hæ. ef. 63. Euf. b. l. 9. demonstr. Euang. c. 5. Hier.
 aduers. Lucifer. & Ep. 4. ad Rustic. Chryl. hom. 16. in
 Matth. catech. omnes, qui Ioannem in Eremita habi-
 tasse, & Monachalis fundamenta vitæ posuisse tra-
 dunt. Vide Canisium de corrupt. V. Dei.

§. 4. Fallunt igitur apostata Monachorum, cum
 negant Ioannem Eremiticam egisse vitam. Quod sum-
 enim attinebat, monere, in deserto eum egisse, in op-
 pidis habitauit; Deinde cæliben, pauperemq; vitam
 egit, nec ante diem ostensionis suæ quicquam publice
 in Ecclesia administravit. Vestitu etiam singulari vsus
 est. Verum hæc in re nemo nisi contentiosus litem su-
 scitarit. Cibus indicat abdicasse hominum consortia.

§. 5. Irenæus l. 3. c. 9. Ex hoc loco concludit, vñm
 & eundem esse Deum veteris & noui Testamenti. V-
 nus igitur & idē Deus est, pater Domini nostri, qui & præcur-
 sorem per prophetas missurum se promissit; & salutare suum, id
 fore præ-
 est verbum suum visibile effectū omni fieri carni, incarnatum
 & ipsum, ut in omnibus manifestus fieret Rex eorum.

Eum & contra Arianos olim vsurparunt patres. Si
 enim Ioannes vox, & is qui sequitur præcursorē, ver-
 bum est; Si præparat viam ante faciem Dei, ante faciem

meam inquit, Deus igitur est, cuius est præcursor Ioan-
 nes. Et propterea, (Epiph. hæ. ef. 69.) Ego vox clamans
 in deserto, Vox est præparatiua auditus hominum. Primum
 enim inarticulatam vocem sonantem reddere solent clamantes, Christus
 è longinquo vocantes eos, qui ab ipsis aliquid audire debent. Et ergo Deus,
 ubi illi vocem solam audierint, & mentem ad audiendum con-
 uerterint, aureq; præparauerint, tunc is qui sonantem vocem
 emisit, de cætero distinguit sermonem, quem dicere voluit. Sic
 etiam Ioannes vox fuit, aures hominum præparans. Non enim
 erat ipse Verbum, sed post ipsum venit verbum, propter quod
 præparatiua vox fuit, siue facta est. Et propterea dicit, Vox cla-
 mantis in deserto præparate vias Domini. Vox enim præparat,
 Dominus autem ingreditur vias præparatas. Et vox loquitur,
 ut præbeant audientiam. Vbi vero auditus otium egerit, tunc
 sermo in aurem suscipientium mittitur. Nusquam igitur re-
 prehendet Arius & eius complices Dei veritatem, semper illu-
 minantem corda fidelium, ut ne euerantur à salute in verbo
 filio Dei in veritate incarnato, & semper genito.

VERSVS 2.

Et dicens: Pœnitentiam agite, quo-
 niam appropinquat regnum cœ-
 lorum.

QVÆSTIO II.

An iusserit pœnitentiam agere?

§. 1. Non est ad Deum reditus peccatori, nisi per
 viam pœnitentiæ. Qui enim nocuit, recon-
 ciliari non potest, nisi retractet, factum nolit, atque e-
 mender. Magno conatu nominis vim, ac deinde rem
 ipsam ex animis hominū amouere diabolus conatur.
 Omnes Caluniani sedulam illi operam præstant, & cum eim
 ne pœnitentiæ nomine offendantur, Resipiscenciam
 subst. tuunt, minore vocabuli damno, si non sensu et-
 iam nouatores essent. Beza breuiter omnia complecti
 conatus est. Vulgata: [Pœnitentiam agite. Erasmus
 quoq; eodem modo. Sed addidit, vitæ prioris, quam
 interpretatione multas ob causas repudio, sed ob eam
 potissimum, quod multi impetiti occasionem ex hoc
 dicendi genere arripuerint fallarum opinionum de
 satisfactione, quibus hodie agitur Ecclesia. Cæterū
 me (arrogant) quum est verbum absolutum, proprie signi-
 ficat, post factum sapere, & de errore admissio ita dole-
 re, ut

re, ut corrigas: quod latinis proprie significat Respi-
scere. Itaq; proprie nunquam ponitur, nisi in bono: ut
(meo quidem iudicio) Ausonius in illo suo epigram-
mate omnibus notō μετάνοιαν porius, quam με-
τάνοιαν dicens fuerit, si verus penitenti ratio permi-
ssisset: semper enim cum μετάνοια coheret ὁ σωφρονισμὸς;
Sicut hæc duo recte continguntur à Plutarcho in
Dialogo περὶ τῶν ἑδῶν φρονιμώτερος; At vero με-
τάνοια declarat post rem aliquam factam sollicitum
esse, & anxium: pro quo Latini dicunt, penitere: atq;
id etiam usurpari potest in vitio. Neque enim proprie
completur vitæ & consilii mutationem in melius
(ut quidam tradunt,) sed simpliciter sollicitudinem
quandam, καὶ δυσχερίαν (id est displicentiam) ex pri-
mit, quæ facit ut rem factam, seu bonam, seu mala sit, in-
fectam esse velimus, etiam quum non est novo consi-
lio locus relictus. Plutarchus de discipulo adul. (ubi et-
iam abutitur nomine μετάνοιας; pro μετάνοιας) διγ-
γο μετάνοια, id est, mortuum vocat. Græci Theologi κατάνοιαν,
quod animum sauciet. Latini recedentes contritionē
vocant, quæ si fuerit κατάνοια, tum gignit μετάνο-
ιαν, (ut declarat Apost. 2. Cor. 7. 10.) Sin minus; iter
est ad maximum quodq; scelus, & tandem ad despera-
tionem. Ita Matthæus de Iuda traditore loquens, με-
τάνοια δὲς, inquit, ἀπέπεσε, non μετάνοια δὲς: tificiam
significat à qua est absorptus. Sic etiam apud Paulum,
2. Cor. 7. 8. μετάνοια δὲς, declarat dolorem capere ex eo
quod factum erat: & Rom. 11. 29. Dona Dei dicuntur
ἀμετάνοια, id est, eiusmodi ut non possint ipsi dis-
plicere, quum semel placuerunt: quod Hebræis de-
clarat vocabulum נחם Nacham, quum μετάνοιας po-
tius significetur verbo נשׁוּב vnde תשובה Thescha-
ba, id est, conversio.]

Non dissimilia sunt, quæ alii adferunt. adeo ut tan-
dem definierint, Penitentiam non esse nisi novæ vitæ amo-
rem, non detestationem veteris. Ita Luther. ad Vicarium
ordinis sui anno 1518. Vide nostrum Bellar. l. 1. c. 7. de
penitentia.

§. 2. Mihi in primis deplorata causæ indicium ef-
fere certissimum videtur, verba omnium veterum Pa-
trum mutare, quasi vel verbis idoneis vii non potue-
rint, vel vim eorum non intellexerint. Penitentiam eni-
m vocabant, non respicientiam. Primus inter Chri-
stianos de penitentia librum scripsit Tertull. Vbi in-
itio Ethnicos reprehendit, quod penitentiam optimis
operibus iteigent, contra poenitentiam malorum le-
vulus in ubent. Eam dicit verrentem, radentem, foras abij-
cientem. Penitentiam in itote, ait dicere Ioannem. Peni-
tentia igitur vocabulum retinendum, quia semper in
Ecclesia fuit. Deinde non modo conversionem ad bo-
num, sed malitiam detestationem continet, Penitentia
errorum, inquit Tert. reperta veritate, poeniteat amass, quæ
Deus non amat. Et c. 4. Qui per delictorum penitentiam in-
stituerat domino satisfacere, diabolo per aliam penitentiam po-
nitentiam satisfaciât. Et c. 6. Peccator ante veniam desistere
debet. Eandem c. 9. describit, cibo, potu, saeco & cineri incu-
bare, corpus sordibus obscurare, animum mororibus deicere, il-
la qua peccavit tristi tractatione mutare. Scripsit ergo con-
tra Montanum Tertullian. Cyprianus de lapsis con-
tra Novatianum, & ad Novatianum. Pacianus duas
Epistolas de penitentia. Item Ambros. l. 2. de penitē-
tia. Fulgentius l. 2. de temis pecc. Chrysostomus aliq;
frequentissimam mentionem penitentia faciunt.

Ex Cypriano, Augustino, quid opus testimonia addu-
cere? Omnes libri pleni sunt, non nisi raro respiscen-
tes, semper poenitentes, & poenitentiam appellant,
& non modo emendationem, sed dolorem quoq; præte-
ritorum definiunt. Hinc Augustinus ait, Penitentem
esse sibi ipsi iratum. Quem poenitet, eum secum rixari. Quem
poenitet, eum punire seipsum. Penitentiam esse crucem fidelium.
In penitentia adesse accusatricem cogitationem, resem con-

scientiam, carnis timorem. Penitentiam certam non
facere nisi odium peccati, & amorem Dei. Cyprianus quot
epistolis de penitentia agit? Dolorem tamen, gemit-
tus, & lacrymas requirit. Cum igitur à Christo nato,
Ecclesia latina semper penitentia nomine utatur, eum
omnia Concilia, Patres illo verbo utantur, eum nemo
illos reprehenderit; cur post mille quingentos an-
nos linguam maternam mutare cogunt Noua-
tores?

§. 3. Causas tamen Beza audiamus. μετάνοια, est
proprie respiscere, & ita dolere ut corrigas, poenitere etiam in
malo esse potest.

Respondeo, nullum quidem esse periculum, ne Rona vi-
cum penitentiam exigimus, bonæ rei poenitentiam poeniten-
dicamus, peccati nos poenitet, non boni operis. Tot tamen non
milia Episcoporum, doctorumq; concionantium, & exigimus,
scribentium, non timerunt, ne petuerant de bonis
poenitentiam docerent: quia poenitendi vocabulo ut-
tebantur, non respiscendi.

Deinde etiam moneo potius utendum vocabulo
poenitendi, quam respiscendi; quia illud non modo
voluntatis commutationem, sed etiam detestationem
odiiq; continet vitiorum. Quod vero ait Auso-
nium μετάνοιας quæ facti, non factique poenæ exigit, dici, id
fecisse metri causa ridiculam est, vitium doctum, ne
malam versum faceret, malum mendacium proferre
voluisse. Poteratne dicere.

Sum Dea quæ facti, non factique poenæ exigit.

Nempe ut poeniteas, μετάνοια vocor?
pro his verbis: Sic μετάνοια vocor? Melius è tribus bre-
uibus vnam syllabam produxisset, quam in re nota
mentiretur. Cur hoc Ausonius? quia notat, quid
Christianis esset μετάνοια. Nempe quæ exigeret facti
& non facti poenæ. Sic Tertull. l. de poenit. c. 2. Non ta-
cet Ioannes, Penitentiam in itote dicens, tam enim Salus na-
tionibus appropinquabit Dominus, scilicet asserens secundum
Dei promissum. Cui præministrans penitentiam destinabat
purgandis mentibus præpositam, vii quicquid error vetus in-
quinaisset, quicquid in corde hominis ignorantia contaminaf-
set, id penitentia verrens & radens, & foras abijciens mun-
dani pectoris domum superueniente Spiritu sancto parer, quo
se ille cum celestibus bonis libens inferat. Horum bonorum v-
nus est titulus, salus hominū; et minime pristinum abolitionem
præmissa.

Nobis penitentiam veram describit ingeniosus
exul.

Poenitet, si quid miserorum creditur vlli.

Poenitet, & factio torquet ipse meo.

Cumque sit exilium, magis est mihi culpa dolori.

Estq; pati poenam quam meruisse minus.

Denique Beza μετάνοια esse, quando cum dolore
cortigitur, ab itatur. Eum & Pilator hoc loco, Tria
ad μετάνοια requirit, displicentiam vitæ antea actæ, & inna-
te nobis corruptionis; desiderium gratia, propositum emenda-
tionis; at hæc omnia nobis melius penitentia, quam
respicientia nomen indicat. Ille Respiscite interpret-
tatur, dolentes de peccatis admissis, confugite ad gratiam Dei,
&c.

§. 4. Etiam Græca dictio μετάνοια, non modo
consilii & voluntatis mutationem; Sed etiam de
præteritis dolorem continet. Deinde quod vnicum
est Beza præsidium, id debile est. ait ille μετάνοια
etiam esse cum boni operis poenitet: μετάνοια cum
mali. At vero cum μετάνοια sit, post intelligere, mutare
sententiam, fieri potest, ut errore bona damnet, mala
probet. ita sane Synes. οὐ μετάνοια, εἰ δὲ οὐκ ἐπεπονήκει
τὸν δὲ ἑγὼ. Non me poenitebat beneficii viro, cum
negat se de bono præstito μετάνοια poenitere, & stendit
potuisse se poenitere. Vbi venter te tentes, non respici-
scebam me bene fecisse; literarum columnæ à S. Hiero-
nymo audies.

Satis

Satis haec sumus in iudiciis grammaticis; & græde ignorantia Bezanæ supercilium tulimus; hitem dec dat Chrysostomus; & doceat *μετάνοια* curam, sollicitudinem, anxietate habere. Plures in Homilis de penitentia ad populum habuit; eam semper *μετάνοια* vocat. Eam dolore animi, contritione, orationis, afflictionibus, emendatione morum definit. Hom. 9. *Εμ αὐτῶν ἡμεῶν μετάνοια τὴν ἁμαρτίαν.* Imò in omnibus *πενεχθῆναι, καὶ πόνησθαι, θάλασσα, dolorem, contritionem, lachrymas* requirit. Flere iubet. ita Hom. 4. in 2. c. Ep. 2. ad Cor. *ἄνθρωποι μετάνοιαν τὴν ἐξ ἐννοίας πλημμελείας, sed* contramus animum qui peccavimus. Et eodem loco de Davidis penitentia. *ἡμεῖς αὐτὴν ἡμεῖς ὁ δαυὶδ.* Idcirco *ἐν καὶ τῷ ὁ πόνος μετάνοια.* Τῶν ἡμεῶν ἐκδοσὶν ἐπὶ τῷ *ἥμεῖς, &c.* τὴν δὲ *καὶ αὐτὴν ἐν τῷ ἀποκρίσει, (ἀποκρίσει, αὐτὴν ἀπὸ καρδίας, καὶ ἀποκρίσει ψυχῆς, καὶ μὴ ἐν τοῖς αὐτοῖς τοῖς ἐκδοσὶν, πᾶς καὶ ἐν τῷ ἀποκρίσει αὐτοῖς. Peccavit & David, videamus igitur quomodo ipsum penituerit; μετάνοια.* Tres dies sedit super cinere, &c. at peccatum aliter absterfit, humilitate, contritione cordis, compunctione anime, non in eadem incidendo; semper peccati memoriam recolendo. Denique concludit: *cor enim contritum & humilitatum habuit, quod maxime spectatum abstr. ggit.* Καὶ δὲ τὸ ἐξ ἐκδοσὶν, τὸ πᾶς μετάνοια. Hoc est *conf. sio, hoc penitentia.* Videmus igitur *μετάνοια* Chrysostomo docente, tota Græcia consistente, nō nudam animi mutationem, sed contritionem insuper, doloreque significare; quemadmodum & latinum verbum penitentia. Quin & Lactant. lib. 6. cap. 24. Idem telipscentia tribuit.

§. 4. Quod Beza idem ait Hebraeum עָנַן, esse με-
ταμέθεσιν, non μετ'ανοεῖν, iterum nos fallit. Na-
scipunguina crebra vertunt μετ'ανοεῖν. 1. Reg. 15. 25. Ier.
4. 2. 8. & 6. & 18. 8. & 18. 10. & 31. 19. Amos. 7. 3. 6. Ion.
3. 10. Zach. 8. 14. Mihi satis est, in his Bezae eiusque
admiratores à propheta corripui, dum ait Ierem. 18. v.
10. μετ'ανοεῖα περὶ ἀγαθῶν. Vbi vititur verbo de boni
penitentiā.

Significat quidem תשובה conversionem & penitentiam, quamvis D. Petrus Act. 3. 19. coniunxerit, sed tamen illa conversio non est simplex mutatio; sed qualem Dominus praecepit. Convertimini ad me in toto corde vestro, in mentibus, & sicut, & scindite corda vestra, & non vestimenta vestra. In Syro est תשובה. Convertimini, redite. Sic תשובה Thuberba Isaia 57. & 57. penitentia, atque hoc modo usurpat Hebraei frequentissime verbum שוב Schub. pro reditu ad dominum, quisi penitens lo-

§. 5. Non fuit nouitio errori, quod Tertullianus l. 2. aduers. Marcionem c. 24. monet. In Graeco sonat penitentiae nomen ex animi demutatione compositum est.

Non obstat hoc illi quod nos diximus, nec Bezam
adiuuat. Marcion cum legerit in scripturis Deum pœ-
nitere; etiam delicti eius accusabat. *Sic & penitentiam*
apud illam prauè interpretatur, quasi prouideat mobilitate, vel
improvidentia, imò iam ex delicti recordatione pœniteat. Quo-
niam quidem dixerit, penituit, quod regem fecerim. Sicut præ-
scribens scilicet, penitentiam confessionem sapere mali operis ali-
cuius, vel erroris. Porro non semper. Euenit enim in his factis
penitentia confessio ad inuidiã & exprobrationem eius qui be-
neficio ingratus extiterit. Cui re pòdet Tertullianus apud
Deum nec boni, nec mali esse penitentiam. *Nã & hoc ipi,*
inquit, eadem scriptura determinat, dicite Samuele Sauli. Et
non conuertetur, neque penitentiam aget; quia non sicut homo
est ad penitendum. Hec igitur definitio in omnibus aliam for-
mã diuinæ penitentiæ statuit, quæ neq; ex improvidentia, neq;
ex ignorantia, neque ex illa boni, aut mali operis damnatione re-
peteretur, sicut humana. Deinde quaerit: Quis ergo erit mos
penitentiae diuinæ? Respondet, iam reuocet, si non ad huma-
nas condiciones eam referas. Nihil in aliud intelligetur, quam
simplex conuersio sententia prioris, quæ etiam fine eius repre-
hensione possit admitti, etiam in homine, nedum in Deo, cuius

omnis sententia caræ culpa. Deinde hæc ædici ofsen- Deipeni-
dit ex derivatione Græcinominis. Nam *ἐν τῷ Γρακο* *penitentia* est
penitentia nomen, non ex delicti confessione, sed ex animi de- operis mu-
mutatione compositum est, quam apud Deum pro reo var-
riantium sese occurrere offendimus. Tertullianus igitur
aliud non ostendit, quam *μετάνοια*, vel *μετνοια*
esse ex vi nominis secundam curam, aut cogitationē,
qua prior mutetur. & non opus vi damnationē prio-
ris sententiæ contineat. Hoc nos quoque dicimus;
nam generatim illa ita significant, quocirca & Deo tri-
buuntur, non tamen hoc voluit; hominum peniten-
tiam talem esse, sed plane vi supra ostendi, contrarii.
Sic enim id, o hominum penitentia solam conuersio-
nem sine dolore, & derefectione peccati continet,
quia Dei penitentia talis est: conf. quetur pari modo
rationationis. Homine in seipsum sententiam, ne mutare
quidem sententiam, cum ad Deum conuertitur; quia
Deus quamvis omnia mutet, facit tamen id de creto,
sententiaque profusim immutabili; rem non mentem
mutat.

§. 5. Porro quid significat illud ; *μετανοεῖτε* , nos
Ioannes & praxi ipsa docet. Hoc enim fieri voluit,
quod penitentie fecerunt ; non solum autem conuer-
sionem , sed etiam dolorem prateritæ culpæ ostende-
runt. Primo enim *venerunt* , *rebaptizarentur* , a quæ ita à
peccatis absoluerunt. Deinde *confitebantur peccata* ,
quæ confessio non erat historica narratio , sed cum a-
nimi contritione , ac dolore . Nullam enim piorum a-
liam confessionem scriptura agnoscit. Hi igitur verbo
μετανοεῖτε , hæc omnia intelligebant , aquam
ingrediebantur , & hyberna quidem solibus , peccata
sua confitebantur , atque hæc ipsa Dei iussu Ioannes
præstabat . Quid igitur alia nunc opis interpretatione
 , cum illa Ioannis Ecclesiola rectissime sententiam
 sui doctoris intellexerit ?

QVÆSTIO II.

*An pœnitentia sit prior, an posterior remissione
peccatorum?*

§. 1. **C**irca præterita delicta, ratio pificis hæreticis
fuit, ne penitentia videatur peccata delicta ideo so-
la fides liberetur & manibus. Hinc illa Rigidiorum
Caluinianorum axiomata. *Homō non agit penitentiam,
antequam iustificatus sit, adeoque ne potest quidē.* Sibrand.
contra Voist. pag. 99. Voist. in eius errore 89. & erro-
re 92. Certissima regula est: bona opera non præcedunt iusti-
ficandum sed sequuntur iustificatum. Itaq; impossibile est, im-
pium per penitentiam iustificari. Caluinus hoc loco con-
tendit, & l. 3. inst. c. 3. §. 2. Penitentiam præcipi, non vt
eum ad curam regni cœlorum, sed quia ad ite-
rum cœlorum, gratia, & salus; ideo ad penitentiam
vocari. Atque finem proponit, & medium, finis est
regnum cœlorum, iam iam patefaciendum; iter est
penitentia.

Verum orthodoxa sententia est, veram pœnitentiam à Deo gratuito donari peccatoribus, eam autem operari emissionem peccatorum.

Ver ſime Chryſoſtomus hom. 5. de poenitentia. prius re-
miſſio peccatorum ſonſeſt ſalutis, & premium poeniten-
tiae. Hinc vocat poenitentiam φάρμακον ἐν τῷ κατὰ, Remiſſio
in ſalutem, medicinam abſtergentem noſtra peccata. poenitentia
Oppoſuerunt illi ſ periculoſis erroribus ſetio Atmi-
niani, & Ique prudentiores Caluiniani. Voſt' uſ loco
citato. [Et praeterea omnibus in ſcripture locis reſel-
litur, ubi poenitentia requiritur à iuſtificandis, tanquā
codicio praetia, ſeu tanq' medium aſſequedi remiſſio-

